

Kalina Bahneva

Literatura polska w przekładach na język bułgarski Czasopisma literackie w latach 1990—2007

Kompleksowa prezentacja literatury polskiej w Bułgarii ma długą tradycję. Wystarczy przypomnieć sobie wydane w 1884 r. *Wypisy bułgarskie* przeznaczone dla szkół średnich, stanowiące wyjątkowo interesującą antologię przekładową. Została ona ułożona przez klasyka literatury bułgarskiej Iwana Wazowa (1850—1921) i Konstantyna Weliczkowa (1855—1907) — jego duchowego pobratymca, znanego pisarza oraz tłumacza literatury włoskiej. Należy także przypomnieć kultową dla okresu międzywojnia antologię *Полску поему* (*Poeci polscy*) z 1921 r. przygotowaną przez profesora Bojana Penewa (autora *Wstępu*), prekursora polonistyki bułgarskiej oraz redaktora wyjątkowo ważnego, jeżeli chodzi o rozpowszechnienie literatury polskiej w latach dwudziestych XX w. czasopisma „Przegląd Polsko-Bułgarski”. Tradycję tę kontynuują również antologie: *Полската поезия между двете световни войни* (*Polska poezja międzywojenna*. Wybór i wstęp Panayot Karagyozow) z 1996 r., która zawiera przekłady wybitnych poetów polskich autorstwa bułgarskiego slawisty, a także wydana w 2006 r. *Антология на новата полска поезия* (*Antologia nowej poezji polskiej*. Wybór i przekład B. Dankow).

Wyłaniający się z tych antologii obraz obcej literatury cechuje pewna specyfika w zakresie przedstawianej literatury oraz w procesie jego krytycznego uogólnienia. W podobny sposób wybory do „miniantologii” zamieszczanych w czasopismach literackich poświęconych obcej literaturze oparte są na zasadzie reprezentatywnej selekcji. Składają się na nie tekst krytyczny, prezentujący dominujące w obcej literaturze doktryny estetyczne, oraz przykłady wcielających lub kreujących je utworów literackich.

Tego typu „przeglądy” literackie (charakterystyczne dla antologii i specjalistycznych numerów literackich periodyków), które opierają się bardziej na informacyjnym oraz zróżnicowanym obrazie obcej rzeczywistości literackiej niż na jej zgłębieniu, w przypadku literatury polskiej okazują się pomyślne. Dlaczego? Być może dlatego, że zarówno poznanie dziejów literatury polskiej przez czytelnika bułgarskiego, jak i jej obecność w rodzimym życiu kulturalnym są tradycyjnie silne. W tym sensie „zbiorowy” obraz innej literatury słowiańskiej, co jakiś czas prezentowany przez specjalistyczne publikacje, bardziej dopowiada i uogólnia wiedzę czytelnika profesjonalnego oraz czytelnika mniej zapoznanego z rozwojem piśmiennictwa polskiego niż odkrywa przed nim nieznanne fakty artystyczne.

Przemiany w życiu społeczno-politycznym w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku nie wpłynęły na zmianę modelu recepcji literatury polskiej w Bułgarii. Oczywiście, odrzucono niektóre oficjalne i koniunkturalne formy kontaktu z literaturą polską. W odróżnieniu jednak od sytuacji w Polsce, gdzie po 1989 r. można zaobserwować prawie całkowite zerwanie więzi z literaturą bułgarską, polityka wydawnictw bułgarskich i rynku książki pozostała nadal otwarta na dokonania polskiej świadomości literackiej. Dobrym przykładem obecności literatury polskiej w bułgarskim życiu literackim i kulturowym są gazety „Kultura” i „Literaturen westnik” oraz czasopisma „Teatyr” i „Panorama”. Na szczególną uwagę zasługuje czasopismo „Panorama”, które po przemianach kontynuuje określoną w momencie założenia (1980) linię ożywionego dialogu z najbardziej oryginalnymi aspektami polskiego piśmiennictwa, oraz „Literaturen westnik” — powstałe w 1990 r. forum myśli literackiej, otwarte na oryginalne zjawiska w obcym i rodzimym życiu artystycznym. Natomiast „Teatyr” i „Kultura” prezentują recepcję szerszej rozumianej kultury artystycznej (teatralnej, filmowej, plastycznej itp.), tradycyjnie mocno oddziałującej na rodzimą wyobraźnię artystyczną.

Profil pisma „Literaturen westnik” kształtuje Rada Programowa, złożona z wybitnych literaturoznawców w skali światowej (Julia Kristewa — Paryż, Bogdan Bogdanow — Sofia, Kristian Reader — Wiedeń, Bojan Biołczew — Sofia, Hans Ulrich Rieck — Kolonia, Nikoła Georgiew — Sofia), oraz Komitet Redakcyjny, w skład którego wchodzi twórcy współczesnej kultury bułgarskiej (Edwin Sugarew — redaktor naczelny, Malina Tomowa — zastępca redaktora naczelnego, Georgi Gospodinow, Płamen Dojnow, Amelia Liczewa, Jordan Ewtimow).

„Literaturen westnik” nr 11 (22.—28.03.2000 r.), zatytułowany *Полската литература на 90-те (Literatura polska lat 90.)*, reprezentuje strategię otwartości na nowe zjawiska literackie, stale śledząc oryginalnie zmieniającą się wyobraźnię artystyczną w południowowschodniej Europie po przemianach 1989 r. Analizując rozwój literatury polskiej w ostatnim dziesięcioleciu ubiegłego stulecia, autorzy tego numeru koncentrują się na fenomenie „BruLionu”, na twórczości Andrzeja Stasiuka (utrzymany w estetyce impresjonistycznej fragment z powieści *Дукла [Dukla, przeł. Iskra Angelowa]* i opowiadanie *Париж — Лондон — Нью Йорк [Paryż — London — New York, tłum. Jana Pelikarska]*), na poezji

Marcina Świetlickiego, Marcina Sendeckiego i Marcina Barana. Omawiając po krótko ich biografie twórcze, autorzy nie unikają anegdotycznego komentarza, jakim jest określenie przez Marcina Niemojewskiego poezji polskiej imieniem Marcin (Marcin Świetlicki, Marcin Sendeki, Marcin Baran, Marcin Wieczorek, Marcin Niemojewski). Wpisane w wypowiedź M. Niemojewskiego pragnienie zabawowego zdystansowania się od tradycji, w tym i od trzech romantycznych wieszczów, jest kluczowe dla rozumienia przesłań estetycznych indywidualności twórczych skupionych wokół czasopisma „BruLion”. Nieprzypadkowo porównywani ze skamandrytami poeci skupieni wokół tego czasopisma eksponują codzienność, prowokacyjną autentyczność doświadczenia. Poszukują istoty powszedniości, prowokacji, doświadczenia. Właśnie ten aspekt poetyckiego stosunku do świata wysuwa się na plan pierwszy w polskim numerze pisma „Literaturen westnik”, w którym o wyborze tekstów zadecydowała chęć zaprezentowania na płaszczyźnie krytyczno-literackiej specyficznego dla poezji polskiej lat dziewięćdziesiątych przywiązania do — jak to określił w swym artykule Piotr Śliwiński — *Poetyki bez etyki (Поетика без етика)*. Argumenty za ideą o twórczości „bez misji i posłannictwa” znajdują potwierdzenie w zamieszczonych tu przekładach wierszy Jacka Podsiadły, Artura Szlosarka, Krzysztofa Koehlera (autora krótkiego, lecz głośnego tekstu krytycznego o *O’Harizmie*) oraz tekstów popularnych piosenek Elektrycznych Gitar (*Jestem z miasta, Głowy Lenina*) i Agnieszki Osieckiej. Ta ostatnia znana jest bułgarskiej publiczności teatralnej dzięki sztuce *Anemum za чепеуи (Apetyt na czereśnie)* oraz tłumaczonemu tu na język bułgarski tekstowi piosenki *Синг-синг (Sing-sing)*.

Rozważania na temat filozoficznego i estetycznego ukierunkowania współczesnej literatury polskiej prowadzą do myślenia o polskiej tożsamości, której poświęcone są dwa teksty krytyczne o dużym znaczeniu. Pierwszy — *Поляците през XX век (Polacy w wieku XX)* znanego historyka Wojciecha Roszkowskiego (autora *Najnowszej historii Polski 1918—1980*), drugi — *Вайда, Мицкевич и полските алтернативи или: как се казваме (Wajda, Mickiewicz oraz polskie alternatywy albo jak się nazywamy)* Anny Szwed (lektorki języka polskiego na Uniwersytecie Sofijskim w latach 1999—2001). Podkreślając szczególną wartość tych artykułów, mam na myśli wyłaniające się z ich treści nastawienie do oglądu wydarzeń historycznych i kulturalnych z perspektywy boleśnie doświadczającej naród polski historii XX w. Jego obraz utrwała nie tylko współczesna, estetycznie skonfrontowana kultura, lecz także twórczość Andrzeja Wajdy, który w ekranizacji *Pana Tadeusza* poszukuje artystycznego wyrazu „pragnienia pokazania skąd przyszliliśmy, kim jesteśmy i jak się nazywamy”¹.

I tak, jak wynika z poświęconego literaturze lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku polskiego numeru „Literaturen westnik”, kultura polska w ostatnim dzie-

¹ А. Швед: *Вайда, Мицкевич и полските алтернативи или как се казваме*. „Литературен вестник” 2000, бр. 11, с. 11.

sięciuleciu niejedno ma imię — między innymi Olgi Tokarczuk zaprezentowanej tu przez Dimitrinę Hamze — polonistkę bułgarską. Portret krytyczny Olgi Tokarczuk został wzbogacony o przełożone przez Hamze fragmenty powieści *Дом дневен, дом нощен* (*Dom dzienny, dom nocny*), zaś uwaga tłumaczki i krytyka literackiego zarazem skupiła się na charakterystycznych dla polskiej autorki modyfikacjach motywu drogi, śmierci i miłości z perspektywy podmiotu kobiecego. Próba syntezy bytu kobiecego aktualizuje zadane przez Olgę Tokarczuk pytanie o rozdźwięk między imieniem kobiety a jej osobowością: „Dlaczego ukochana kobieta nosi to samo imię, kiedy ją zdradzają i opuszczają?” Przywołuje ono obecny we współczesnej literaturze polskiej temat formalnie ujętego i naprawdę „wydarzającego się” kobiecego istnienia, z którego artystycznymi przejawami bułgarski czytelnik będzie miał okazję zetknąć się w następnych numerach pisma „Literaturen westnik”.

Właściwie ten specjalistyczny numer mógłby być rozpatrywany także z innej perspektywy — swoistego powiązania tego typu wydań z następującymi po nich publikacjami książkowymi poświęconymi, zaprezentowanej tu jedynie fragmentarycznie lub omawianej krytycznie, literaturze polskiej. Za przykład takiego połączenia mogą posłużyć: wydana w języku bułgarskim powieść *Дом дневен, дом нощен* [2005 r., tłum. Christina Simeonowa-Mitowa] (*Dom dzienny, dom nocny*) czy też przygotowywany do druku poetycki tom Jacka Podsiadły, w tłumaczeniu młodej polonistki Seweriny Płaczkowej (w omawianym numerze czasopisma „Literaturen westnik” zamieszczono dwa wiersze tego poety — tym razem w przekładzie Anelii Radomirowej *Конфесата* (*Konfesata*) oraz w tłumaczeniu Swetomoli Żeczewej *Трицветак зад гърба* (*Trzydziestka za karkiem*).

Podjmując temat „książkowego” obrazu literatury polskiej, nie mogłabym nie wspomnieć o krytycznym tekście Bojana Biołczewa *Сюжетите на историята и реваншият на духа* (*Fabuly historii i rewanże ducha*), poświęconym interesującemu studium Nikołaja Daskałowa — profesora Uniwersytetu w Wielkim Tyrnowie — *Сюжетите на историята и реваншият на духа. Полската епопейна ос „Quo vadis” — „Фараон” — „Пепелица”* (*Fabuly historii i rewanże ducha. Polska os epicka „Quo vadis” — „Faraon” — „Popioły”*), dającemu, zdaniem recenzenta, „ogłąd schyłku minionego i początku naszego wieku z perspektywy gatunku, który nie tylko łączy prozaików różnych szkół o zróżnicowanych upodobaniach estetycznych, ale i przybliża nam żywotność i metamorfozę pewnych stereotypów narodowych (w pozytywnym znaczeniu tego słowa) czy wręcz przesądów (w jedynym tego słowa znaczeniu)”².

Na płaszczyźnie metajęzykowej badania polonisty bułgarskiego wpisują się w przywołany w numerze obraz współczesnej literatury polskiej, wyraźnie dziś rozdartej między tradycją odrzucaną a akceptowaną (dobitym tego przykładem

² Б. Биолчев: *Сюжетите на историята и реваншият на духа*. „Литературен вестник” 2000, бр. 11, с. 4.

jest obszernie tu przedstawiona twórczość bruLionowców), kontynuującej, charakterystyczne dla polskiego doświadczenia literackiego, przywiązanie do ponadnarodowych wyobrażeń o literackości oraz do rodzimej „miary” estetycznej.

W porównaniu z omawianym numerem, następny polski numer pisma „Literaturen westnik” (nr 18, 8.—14.05.2002), poświęcony polskiej literackiej nagrodzie Nike, jest jakby bardziej jednorodny tematycznie. Głośne publiczne deklaracje twórców skupionych wokół „BruLionu” ucichły, społeczeństwo polskie pogodziło się, choć nie tak łatwo, z myślą, że słowo ma również wartość rynkową, a próba wypracowania harmonijnych relacji między literaturą a biznesem znalazła wyraz w walce o Nike — przyznawaną corocznie, najbardziej prestiżową nagrodę literacką w kraju. Ten, na pierwszy rzut oka, sielankowy obraz symbiozy „młodego polskiego kapitalizmu” z „kulturą polską” w pewnym sensie podaje w wątpliwość wstępny artykuł utalentowanego krytyka i znawcy literatury polskiej Kamena Rikewa³, który śledząc pokrótce historię nagrodzonych autorów (od 1997 r. do 2001 r.) nie ukrywa dramatycznych wydarzeń towarzyszących zarówno wyborom laureatów, jak i ceremoniom wręczania nagród. Niewątpliwie zamieszczone w numerze materiały stwarzają bułgarskiemu czytelnikowi możliwość obcowania ze zmieniającymi się w literaturze polskiej, na przestrzeni lat, poglądami estetycznymi. Numer otwiera wyjątkowo interesująca rozmowa Jerzego Pilcha, laureata nagrody Nike za 2001 r., z Januszem Wróblewskim, do której dołączono przekład obszernego fragmentu nagrodzonej książki *При силния ангел (Pod mocnym aniołem)* autorstwa Antonia Rusewa i Peti Terziewej. Dalej możemy przeczytać bardzo dobre przekłady Marii Aweriny, prezentujące twórczość uhonorowanego nagrodą Nike w 2000 r. Tadeusza Różewicza. Aby unaocnić charakterystyczną dla poety skłonność do samocytowania (*Teraz*), „Literaturen westnik” przypomina niektóre z wcześniejszych, doskonałych przekładów twórczości Różewicza dokonanych przez poetę Pyrwana Stefanowa. Jego interpretacje (przywołane jako cytaty w przekładach M. Aweriny) stanowią część wydanych w 1994 r. bułgarskich tłumaczeń T. Różewicza zawartych w tomie *Борба с ангела (Walka z aniołem)*. P. Stefanow potwierdził nimi umiejętność wyjątkowo subtelnego współprzeżywania tak specyficznych dla polskiego poety fragmentarycznych powrotów do przeszłości oraz bolesnego poszukiwania własnych korzeni i rodowodu. Skoncentrowane wokół tematu matki zaprezentowane w tym numerze utwory: *Ceга (Teraz)*, *Обещанията на поета (Obietnice poety)*, *В центъра на живота (W środku życia)*, potwierdzają trafność wyboru jury, które w 1997 r. nominowało do nagrody Nike tom poetycki *fragment*, a w 1999 r. — jego nową wersję *zawsze fragment. recycling*. Oprócz poematu o tym samym tytule, zawiera on również nowe wiersze poety przetłumaczone tu przez Antoanetę Popową (*не(из)казано [nie-wypowiedziane]*, *в стаята ми [pusty pokój]*, *домашно упражнение за млади художници [zadanie domowe]*).

³ К. Рикев: *Новата полска лауреатност*. „Литературен вестник” 2002, бр. 18, с. 1.

Usilne próby dowartościowania poezji w dzisiejszym mocno spragmatyzowanym świecie, w rzeczywistości, która neguje obecność wysokiej duchowości albo — jak uogólnia poeta bułgarski Nikola Wapcarow (1909—1942) — „*Nie, teraz nie czas na poezję*” („*Nie, teraz...*”) znajdują wyraz w przyznaniu nagrody Nike za 1999 r. Stanisławowi Barańczakowi. Streszczenie jego świetnej mowy wygłoszonej podczas uroczystości wręczania nagrody, w której wiarę w siłę poezji łączył z wizją Polski jako krainy poetów, zawiera zamieszczona w omawianym numerze pisma „Literaturen westnik” specjalna notka krytyczna. Przypomina ona także najważniejsze fakty z życiorysu Barańczaka — opozycjonisty i twórcy: przynależność do pokolenia '68 oraz związane z programem artystycznym Nowej Fali pragnienie obnażenia fałszu w życiu politycznym lat siedemdziesiątych XX w. Podkreśla rolę, jaką odegrał on w propagowaniu literatury angielskiej w Polsce, a także jego znaczenie jako tłumacza poezji polskiej i wykładowcy literatury polskiej na Uniwersytecie Harvarda.

Ten zwięzły „portret” znanego polskiego twórcy koresponduje z duchem trzech niełatwych do tłumaczenia utworów: *Тенори (Tenorzy), Там от някой прозорец (Z okna na którymś piętrze ta aria Mozarta), Сълзи в киното (Łzy w kinie)*, z tomu *Хирургична прецизност. Елегии и песнички от 1995—1997 (Chirurgiczna precyzja. Elegie i piosenki z lat 1995—1997)*. Prezentacja S. Barańczaka w sposób naturalny otwiera drogę do poezji Czesława Miłosza, laureata nagrody Nike za 1998 r., nominowanego do niej także trzy lata później za tom poetycki *To*. Koncentrując swą uwagę na obecności wielkiego polskiego poety na stronach omawianego numeru pisma „Literaturen westnik”, nie mogłabym nie wspomnieć o najważniejszych bułgarskich wydaniach jego utworów, które odcisnęły trwale piętno na rodzimym życiu literackim w ostatnim dwudziestoleciu, takich jak: wspaniale przetłumaczony w 1992 r. przez Werę Dejanową *Поробеният разум (Zniewolony umysł), Долината на Иса (Dolina Issy)* z 1995 r. w przekładzie zdolnej i przedwcześnie zmarłej Galiny Belińskiej czy wreszcie *Трима полски поети. Милош, Херберт, Загаевску (Trzech polskich poetów. Miłosz, Herbert, Zagajewski)* z 1997 r. — pozycja, którą, oprócz postaci znanych polskich autorów, wyróżnia osobowość samego tłumacza — poety Nikołaja Kynczewa, jednego z najbardziej znaczących i oryginalnych przedstawicieli współczesnej literatury bułgarskiej. Świadectwem popularności Miłosza w Bułgarii są nie tylko przekłady jego utworów ukazujące się w periodykach literackich oraz tomiki poezji, ale także umieszczenie jego wiersza *Това, което беше голямо (Co było wielkie)* na fasadzie Gimnazjum nr 30 im. Braci Miladinowych w Sofii. Pojawienie się w 2005 r. przetłumaczonego przez N. Kynczewa tekstu poetyckiego Cz. Miłosza na ścianie budynku jednej ze szkół sofijskich (oficjalne jego odsłonięcie miało miejsce 6 grudnia 2005 r.) stanowi część projektu *Wall-to-Wall Poetry*, któremu patronują ambasady krajów członkowskich UE oraz Komisja Europejska. Jego celem jest popularyzacja europejskich języków i literatur: każda ambasada „adaptuje” ścianę w centrum Sofii i umieszcza na niej wiersz w języku kraju,

który reprezentuje. *Co było wielkie* Czesława Miłosza (laureata literackiej Nagrody Nobla w 1980 r.) jest dziewiątym utworem, który został odsłonięty w stolicy Bułgarii w ramach tego projektu.

Numer pisma „Literaturen westnik” poświęcony laureatom nagrody Nike wzbogaca tak wielostronną recepcję Miłosza w Bułgarii o nowe aspekty artystyczne jego twórczości, związane z poszukiwaniem przez poetę „formy bardziej pojemnej”, przetworzonej, w ponownie wspaniale przetłumaczonych przez Werę Dejanową utworach z tomiku *Крайпътно кученце* (*Piesek przydrożny*). Przekłady Dejanowej (nieprzypadkowo uhonorowanej Nagrodą Związku Tłumaczy Bułgarskich, 1995, odznaką „Zasłużony dla kultury polskiej”, 1998, oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Zasługi RP, 2001) zasługują na szczególną uwagę i osobną analizę. W niniejszym tekście porzestaną jedynie na wymienieniu niektórych z translatorskich osiągnięć tej utalentowanej popularyzatorce literatury polskiej w Bułgarii oraz współzałożycielki i przewodniczącej Towarzystwa Bułgarsko-Polskiej Solidarności Bojana Panewa, takich jak: *Принц и просяк*, 1993 (*Książę i żebrak*) Adama Michnika; *Ваканциите на мизантропа*, 1994 (*Wakacje mizantropa*) Ewy Lipskiej; *Любов и отговорност*, 1996 (*Miłość i odpowiedzialność*), *Вяра и разум*, 1998 (Encyklika *Fides et ratio*) Jana Pawła II; *Силата на вкуса. 100 стихотворения*, 2000 (*Potęga smaku. 100 wierszy*) i *Варварин в градината*, 2000 (*Barbarzyńca w ogrodzie*) Zbigniewa Herberta.

Z tłumaczeniami Miłosza z tomiku *Крайпътно кученце* (*Piesek przydrożny*), który miał swą bułgarską premierę 13 maja 2002 r., o czym informuje omawiany numer pisma „Literaturen westnik”, korespondują zamieszczone w nim przekłady dwóch wierszy — *Където и да съм* (*Gdziekolwiek jestem*) i *Бяг* (*Bieg*), autorstwa Georgi Krystewa, z tomu poetyckiego *To*, który poeta wycofał z konkursu o nagrodę Nike po tym, jak dowiedział się, że książka została nominowana do tej nagrody. Prezentacja *Крайпътно кученце* w Bułgarii zbiegła się z uroczystościami z okazji 90. rocznicy urodzin laureata Nagrody Nobla, które odbyły się w Sofii. Wypada wspomnieć, że nie tylko specjalistyczne numery periodyków poświęcone literaturze polskiej śledzą najważniejsze wydarzenia w bułgarskim życiu kulturalnym, mające związek z propagowaniem polskiej kultury.

I tak na przykład interesujący nas numer pisma „Literaturen westnik” odnotowuje pojawienie się kolejnego bułgarskiego wydania utworów Ryszarda Kapuścińskiego — *Избрано. Футболната война. Още един ден живот. Абанос* (2001) (*Utwory wybrane. Wojna futbolowa. Jeszcze dzień życia. Heban*), które zawdzięczamy wyjątkowo udanemu przekładowi Błagi Lingorskiej, znanej tłumaczki dzieł tego wybitnego polskiego pisarza na język bułgarski. Ten sam numer relacjonuje także uroczystość z nadania R. Kapuścińskiemu tytułu *doctora honoris causa* Uniwersytetu Sofijskiego im. św. Klimenta Ochrydzkiego, która odbyła się 18 kwietnia 2002 r. Wspomina się w nim również o ukazaniu się (2000) książki *Полското изкуство през последните сто години* (*Sztuka polska ostatnich stu lat*) historyka sztuki Dymitra G. Dimitrowa, poświęconej rozwojowi polskiego

malarstwa, grafiki oraz architektury w okresie od modernizmu do lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Z kolei rubryka *Witryna* odnotowuje ukazanie się na rynku wydawniczym dwóch innych interesujących książek: *Изчезналата любов. Любовта като естетическо понятие (Miłość, która odeszła. Miłość jako pojęcie estetyczne, 2001)* Prawdy Spasowej, filozofa, absolwentki polskiej uczelni, obecnie wykładowcy na Uniwersytecie Sofijskim, w której estetyczne poglądy na miłość zostały pokazane przez pryzmat paralelnych badań nad specyfiką polskiego i bułgarskiego kontekstu kulturowego (Stanisław Przybyszewski, Stanisław Witkacy, Leopold Tyrmand, Tadeusz Konwicki, Konstantyn Pawłow, Błaga Dimitrowa), oraz książki *Хоризонти и пътица на полската идентичност (Horyzonty i drogi polskiej tożsamości, 2002)* Margrety Grigorowej, wykładowcy literatury polskiej na Uniwersytecie w Wielkim Tyrnowie, skupiającej swą uwagę na kodach kulturowych modelujących swoistość polskiej wyobraźni artystycznej.

Wspomniana rubryka nie jest zwykłą „suchą” kroniką przedsięwzięć i inicjatyw będących przejawem naukowych lub translatorskich zainteresowań literaturą polską. Ożywają w niej wydarzenia symbolizujące prawdziwie twórczy stosunek do kultury polskiej, poznanie której nierzadko nie tylko określało wybór egzystencjalny wielu bułgarskich polonistów, ale nadal definiuje ich sposób obcowania ze światem. Świadczy to o roli tego typu publikacji, które nie tylko przybliżają obcemu czytelnikowi to, co dzieje się w innej literaturze, ale jednocześnie pokazują, jak zjawiska w niej zachodzące mogą oddziaływać na życie kulturalne i naukowe strony przyjmującej. Wyrazem roli pośrednika między dwiema kulturami, jaką przyjmuje „Literaturen westnik”, jest przedstawienie laureata nagrody Nike za 1998 r. — Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, którego czytelnik bułgarski poznał w 2002 r. za pośrednictwem przekładu jego książki *Друг свят (Inny świat)* autorstwa młodej, ale bardzo aktywnej polonistki Desisławy Nediałkowej. Teraz na stronach czasopisma twórczość polskiego pisarza przybliżają opowiadania — eseje *Арката на правосъдието (Arka Przymierza)* i *Мъртвият Христос (Martwy Chrystus)*, najbardziej reprezentatywne dla książki *Горещият дъх на пустинята (Gorący oddech pustyni)*, składającej się z publikowanych na łamach „Kultury” paryskiej jedenastu esejów, przetłumaczonych na język bułgarski przez Christinę Simeonową.

Rok 2002 jawi się jako bardzo pomysłowy dla bułgarskiej recepcji Grudzińskiego, która ujawnia dwa szczególnie ważne w jego twórczości kierunki filozoficzno-estetyczne — ten związany z rzeczywistością obozową i ten, w którym dochodzą do głosu refleksje autora na temat rozwoju ludzkiej cywilizacji i kultury. Ten sam rok okazał się ważny także z uwagi na powrót zainteresowania innym polskim autorem, którego czytelnik bułgarski zna dzięki przekładom nieodżałowanej Galiny Belińskiej. Mam tu na myśli Wiesława Myśliwskiego i jego wydaną w 1987 r. w Bułgarii powieść *Камък върху камък (Kamień na kamieniu)*, której przekład do dziś uważa się za wzór „obcowania” tłumacza z tekstem o wielowarstwowej intencji artystycznej. Przyznana w 1997 r. Myśliwskiemu nagroda Nike za po-

wieść *Widnokrąg* stanowi dobrą okazję, by zwrócić uwagę na specyficzne dla jego prozy zagłębienie się w wewnętrzny świat człowieka oraz bolesną refleksję nad stawianymi przez wielki świat historii pytaniami bez odpowiedzi. Prezentacja prozy Myśliwskiego to interesująca kontynuacja jego bułgarskiej recepcji, którą można zaobserwować także na przykładzie twórczości Olgi Tokarczuk. Mam tu na myśli zamieszczenie w numerze, a właściwie dołączenie do wcześniej przetłumaczonych nowych fragmentów *Domu dziennego, domu nocnego* — książki, która w 1999 r. w konkursie Nike otrzymała nagrodę czytelników — tym razem w przekładzie Christiny Simeonowej.

Opublikowanie dwóch omawianych tu numerów pisma „Literaturen westnik”, jak i wspomnianych wcześniej pojedynczych wydań utworów literatury polskiej oraz wybranych tekstów krytycznych polonistów bułgarskich, nie byłoby możliwe bez sponsoringu i duchowego wsparcia Instytutu Polskiego, który tradycyjnie już patronuje rozwojowi rodzimej polonistyki oraz podejmuje starania na rzecz propagowania kultury polskiej w Bułgarii. I właśnie ten aspekt działalności polskiej instytucji kulturalnej eksponuje, zamieszczony na stronach wspomnianego numeru pisma, wywiad z Andrzejem Papierzem — ówczesnym dyrektorem Instytutu Polskiego. Zwraca on uwagę na rolę, jaką Instytut odegrał w zacieśnianiu więzi między polskim i bułgarskim światem kultury.

Ten nieformalny charakter polsko-bułgarskich kontaktów na płaszczyźnie kulturalnej ujawnia także kolejne wydanie „Panoramy” — czasopisma poświęconego literaturze polskiej. Jego obszerny (liczący 272 s.) numer 3. z 2002 r. stanowi udaną próbę antologicznego przedstawienia najbardziej interesujących zjawisk artystycznych zachodzących w polskim życiu literackim. Za podstawę kreowanego tu obrazu literatury polskiej posłużyła zasada personalizmu. Ważna jest osobowość pisarza, znacząca dla określonej tendencji estetycznej lub charakterystyczna dla danego etapu rozwoju literackiego. W odniesieniu do polonistyki bułgarskiej, personalizm oznacza tu również prezentację najwybitniejszych przedstawicieli rodzimej szkoły translatorskiej — przybliżenie najbardziej znaczących postaci kilku pokoleń tłumaczy literatury polskiej, znanych ze swego profesjonalnego oraz twórczego podejścia do tekstu. W tym numerze czasopisma tłumaczenia wybranych utworów literatury polskiej podjęli się: Metodi Metodiew, Pyrwan Stefanow, Błaga Lingoska, Sylwia Borisowa, Iskra Aniełowa, Dimitrina Lau-Bukowska, Georgi Asjow, Galina Belińska, Milena Milewa, Ango Bojanow i Julian Bożkow.

Jakby próbując przewyciężyć typowe dla numerów specjalistycznych pisma „Literaturen westnik” ukierunkowanie na wybraną problematykę, prowadzące do zawężania perspektywy krytycznej, „polski” numer „Panoramy” stawia sobie ambitny cel maksymalnie szerokiego oraz wszechstronnego, prawdziwie panoramicznego, przeglądu aktualnej sytuacji literackiej w Polsce. W tomie zostały zaprezentowane utwory 26 autorów, w tym współczesnych klasyków poezji: Czesława Miłosza — *Главата (Głowa)*, *Край потока (Nad potokiem)*, *O! (O!)*, *За поезията, по повод обажданията след смъртта на Херберт (O poezji z ro-*

wodu telefonów po śmierci Herberta), *Unde Malum (Unde Malum)*; Tadeusza Różewicza — *Защо поетите пият водка (Dlaczego poeci piją wódkę)*, *Дъжд в Краков (deszcz w Krakowie)*, *Врата (Brama)*, *Аз съм никои (Jestem nikt)*; Stanisława Barańczaka — *Текст за гравирание върху гривна, носена постоянно на китката в случай на внезапна загуба на паметта (Tekst do wygrawerowania na nierdzewnej bransoletce, noszonej stale na przegubie na wypadek nagłego zaniku pamięci)*, *Простият човек би могъл, дявол да го вземе, да реши най-после кой е (Prosty człowiek mógłby, do licha, zdecydować się wreszcie, kim jest)*. Numer zamieszcza również wiersze urodzonych w latach sześćdziesiątych oraz siedemdziesiątych ubiegłego stulecia Marcina Świetlickiego — *Стъмване (Zmierzch)*, *Изневеряване (Zdradzanie)*, *Сбогуване (Żegnanie)*, Jacka Podsiadły i Tomusza Różyckiego oraz rejestruje twórczą indywidualność Krystyny Miłobędzkiej. W tym samym numerze można przeczytać: „opowiadanie otwarte” *Южното гробище (Cmentarz Południa)* z tomu *Gorący oddech pustyni* Gustawa Herlinga-Grudzińskiego; fragment *Четииво (Czytadła)* — wydane w 2000 r. utworu Tadeusza Konwickiego, autora, który czytelnikowi bułgarskiemu znany jest dzięki tłumaczeniom utworów: *Зверочовекопризрак (Zwierzoczłowiekoupiór)* i *Съвременен съновник (Sennik współczesny)*; fragment powieści *Оксана (Oksana)* związany z życiem emigracyjnym Włodzimierza Odojewskiego; opowiadanie Hanny Krall *Борът (Świerk)* z *Dowodu istnienia*. Ponadto w omawianym numerze „Panoramy” wyjątkowo obszernie przedstawione zostały literackie przejawy nurtu feministycznego, uosobianego przez Olgę Tokarczuk — fragment nietłumaczonej dotąd powieści *Памтивек и други времена (Prawiek i inne czasy)*, Magdalенę Tulli — urywek debiutu prozatorskiego *Сънища и камъни (Sny i kamienie)*, Marię Nurowską — wybór z powieści *Танго за трима (Tango dla trojga)*, Manuelę Gretkowską — opowiadanie *Latin Lover* z książki *Сладострастник (Namiętnik)*.

W tym wydaniu „Panoramy” czytelnik bułgarski poznaje twórczość Jerzego Pilcha na podstawie fragmentów książki *Безвъзвратно загубената леворъчност (Bezpowrotnie utracona leworęczność)*, poszerza wiedzę o Andrzeju Stasiuku, prezentowanym przez dwa opowiadania — *Нощ втора (Noc druga)* i *Кръчма (Кнајпа)* z tomu *Зима (Zima)*, odkrywa autorów tekstów nietłumaczonych dotąd na język bułgarski, takich jak: Stefan Chwin — wybrane urywki z *Hannemana*, Paweł Huelle — opowiadanie *Охлюви, локви, дъжд (Ślimaki)* z książki *Разкази за пренасянето (Opowiadania na czas przeprowadzki)*, Wojciech Kuczok — *Гявол (Diabeł)* i *Смрад (Smród)* z *Чути разкази (Opowieści słuchane)*, Piotr Siemion — fragment znanej książki *Ниски ливади (Niskie łąki)*, oraz Wilhelm Dichter — fragmenty z debiutanckiej, lecz głośnej powieści *Конят на Господ Бог (Koń Pana Boga)*.

W swym dążeniu do osiągnięcia genologicznej różnorodności współczesnej literatury polskiej „Panorama” publikuje dwa jednoaktowe dramaty — *Бучка мас със сушени плодове (Kostka smalcu z bakaliami)* i *Анаероби (Beztlenuwce)* Ing-

mara Villqista, którego dramat *Нощта на Хелвер* (*Noc Helvera*) został wystawiony w 2002 r. w Teatrze Narodowym im. Iwana Wazowa. Z utworami przedstawionymi w tej części numeru koresponduje przekład *Електра, Хамлет и Орестовциме* (*Elektra, Hamlet, Oresteja*) Jana Kotta (autora światowej sławy), którego dzieła wybrane są przygotowywane do druku. Wydanie to, zawierające genialne uogólnienia polskiego teatrologa na temat twórczości Szekspira (*Шекспир współczesny*) oraz oryginalne filozoficzne ujęcia dramatu greckiego (*Зядание богów*), jest przedsięwzięciem znanego aktora oraz gorącego miłośnika kultury polskiej Bogdana Gliszewa. Wspominając o obecności polskiej myśli filozoficznej i naukowej w Bułgarii, nie mogłabym pominąć faktu, że w 2004 r. ukazała się w języku bułgarskim książka *Мислене според ценностите* (*Myślenie według wartości*) Józefa Tischnera w przekładzie Desisławy Nediałkowej, a rok później — *Дебат за съществуването на човека* (*Spór o istnienie człowieka*) tego samego autora w tłumaczeniu Sylwii Borysowej. Swoiste przejście do słowa filozoficznego tej książki stanowi opublikowany w „Panoramie” fragment poświęcony idei wolności, z ludzkimi wymiarami, z którymi, jakby żartobliwie, wchodzi w dialog fragment *space-opery Прах от битка* (*Bitewny pył*) Andrzeja Sapkowskiego, przekonując nas, iż w wyzwolonej od prawd ziemskich międzyplanetarnej przestrzeni zdarzają się czasem cuda... To typowe dla postmodernizmu (samo)ironiczne spojrzenie na najistotniejsze przejawy współczesnej literatury polskiej odpowiada wpisanej w numer koncepcji jej przedstawienia (wybór Sylwia Borysowa), uwzględniającej przywiązanie do form klasycznych, jak również tych, które przekraczają ustalone normy.

Przedstawiając wydarzenia w polskim życiu literackim, wierny swemu „specjalistycznemu” profilowi, „Literaturen westnik” poświęca dwa numery literaturze pisanej przez kobiety: numer 35. (2.—8.11.2005 r.) zatytułowany *Литература на токчета или по-добрата литература* (*Literatura na obcasach, czyli ta lepsza literatura*) oraz numer 6. (15.—21.02.2006 r.) — *Литература пред огледалото или по-добрата литература* (*Literatura przed lustrem, czyli ta lepsza literatura*). Nie możemy nie przywołać tu tekstu krytycznego *Писателките в търсене на женската идентичност и собствен език* (*Pisarki w poszukiwaniu kobiecej tożsamości i własnego języka*) profesor Anny Węgrzyniak, wykładowcy literatury polskiej w Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, znanego krytyka literackiego, która, poszukując przyczyn ekspansji obecności kobiecej w kulturze III RP, snuje rozważania nad biologicznym i społecznym uwarunkowaniem pojęcia „literatura kobieca” oraz nad preferowanym przez nią terminem „literatura kobiet” jako pełniej odkrywającym odmienną istotę kobiet — tych patriarchalnych, „pogodzonych z rolami, jakie im wyznaczono w patriarchalnym świecie, bądź zbuntowanych, mniej czy bardziej — feministek, domagających się pełnego partnerstwa i uznania żeńskich wartości”⁴.

⁴ А. Венгжиняк: *Писателките в търсене на женската идентичност и собствен език*. „Литературен вестник” 2005, бр. 35, с. 1.

I rzeczywiście, w przetłumaczonym przez Krasimirę Żelazkową (w numerze 35.) fragmencie z *Огледала (Lustra)* oraz przełożonym w numerze 6. przez Wasiłkę Mirewą urywku *Сестра (Siostry)* Małgorzaty Saramonowicz patriarchalność jest pokazana jako związana z wyniesioną z dzieciństwa głęboką traumą oraz jako „rzeczywistość od początku do końca zła, [...] historia, która zaczęła się od gestu założycielskiego Złego Demiurga, a kończy pełnym cierpienia życiem na Ziemi Przeklętej”⁵. Do tego „lustrzanego” obrazu kobiety zamkniętej w pułapce wiecznego odbicia i wtórności, i w tym sensie wyobcowanej z tego, co pierwotne i absolutne („Tylko to mogę robić. Patrzyć. Odbijać. Zapamiętywać. I opowiadać. O tym, co jest. O tym, co było”⁶), pierwszy „feministyczny” numer pisma „Literaturen westnik” dołącza wyjątkowo ciekawą rozmowę Małgorzaty Domagalik z Krystyną Koftą *Пред огледаломо (Przed lustrem)*, która uwypukla inną istotę lustrzanego (kobiecego) odbicia. To inne odbicie obnaża bezlitośnie nasze niedostatki i stanowi szansę, choć wciąż jeszcze dla nielicznych kobiet, które pragną poznać swój rzeczywisty wizerunek. Kobiety te świadomie rozbijają lustra i otwarcie przeglądają się w cudzych oczach, mówiąc trudną prawdę o sobie i o innych.

Prawdę o kobiecym istnieniu, ku poznaniu którego wiodą nas jego przejawy literackie, odkrywa również przełożony w numerze 35. pisma „Literaturen westnik” przez Christinę Simeonową-Mitową fragment *Парка (Parki)* Olgi Tokarczuk, przedstawiający finał życia, zmierzch rodziny, koniec opowieści... Z kolei przełożone przez tę samą tłumaczkę i utrzymane w poetyce deformacji wstrząsające opowiadanie *Най-грозната жена на света (Najbrzydsza kobieta świata)*, które kojarzy się z ujęciem piękna w Baudelairowskich *Kwiatach zła*, niejednoznacznie upoetycznia siłę kobiecego ducha, bez którego mężczyzna traci swą tożsamość i zostaje pozbawiony historii. Estetyka boleśnie wypaczonego jest wpisana także w literacki życiorys bohaterki powieści *Какавида (Poczwarka)* Doroty Terakowskiej.

Polska literatura współczesna, której autorkami są kobiety, nie dystansuje się od pokazania nie tylko ciężkiej do udźwignięcia kobiecej egzystencji, lecz i tej, której istotę stanowi nieustanne obcowanie ze światem ułomnym, okaleczonym, niepełnosprawnym. W obszernym fragmencie (przetłumaczonym przez Dianę Popową) wspomnianej powieści Terakowskiej nowo narodzone, a następnie dorastające dziecko uosabia bolesny kontakt z tym aspektem rzeczywistości, której całość dopełnia postać mężczyzny niezdolnego do poniesienia ciężaru codzienności, oddanego swemu biznesplanowi, lecz przede wszystkim „niepełnosprawnego uczuciowo”. Wybór właśnie tej części utworu polskiej autorki jako reprezentatywnego dla podjętego w *Poczwarcie* problemu jest bardzo trafny. Z jednej strony

⁵ P. Czaplinski: *Efekt bierności. Literatura w czasie normalnym*. Kraków 2004, cyt. za: A. Węgrzyniak: *Pisarki w poszukiwaniu kobiecej tożsamości i własnego języka* [rkp], s. 4.

⁶ M. Saramonowicz: *Lustra*, cyt. za: A. Węgrzyniak: *Pisarki...*, s. 5.

przetłumaczony fragment aktualizuje autentyczny, życiowy wymiar rozważanego tu zjawiska (według danych statystycznych, w przypadku przyjścia na świat upośledzonego dziecka zwykle ojciec opuszcza rodzinę, a matka wychowuje je sama), z drugiej zaś — prezentuje wspaniałą próbę odnalezienia filozoficznego sensu niedoskonałości, choroby i cierpienia. Ten drugi wymiar problemu wiąże się z przywoływanym światem mitycznym, z opowieścią biblijną oraz wskrzeszonym znaczeniem baśni. Nieprzypadkowo wspominam o tak ważnej dla zrozumienia przesłania Terakowskiej obecności wielkich form narracyjnych. Oba wymienione numery czasopisma „Literaturen westnik” poświęcone literaturze kobiet udowadniają, iż polskim autorkom nieobce jest zmierzenie się z wyłaniającymi się z wielkich epickich form (w tym i biblijnych) wyobrazeniami o istocie początku, rozwoju i śmierci, które w utworach współczesnych pisarek zostają uogólnione z perspektywy kobiecego przeżywania świata. Przykład takiej syntezy filozoficznego ujęcia podstawowych kategorii ludzkiego istnienia oraz dociekania ich głębi psychologicznej stanowi *Книгата на началата* (*Księga Początku*) Anny Nasiłowskiej, fragment której został zamieszczony w numerze 35. pisma „Literaturen westnik”. Autorką wersji bułgarskiej jest Sewerina Płaczkowa, absolwentka filologii polskiej Uniwersytetu Sofijskiego, tłumaczka poezji J. Podsiadły oraz badaczka jego twórczości. Ten sam numer czasopisma na przykładzie przełożonego przez Nadię Konstantynową-Natsnock fragmentu *Наклонения* (*Trybów*) Magdaleny Tulli prezentuje inny typ narracji — takiej, która zaostrzając pojęcie fikcyjności kreuje świat opowieści (życia) składający się z tak wielu możliwości, wyborów, wersji, iż ta wielorakość podważa logocentryczny wymiar istnienia, przeobrażając go w symbol względności i przypadkowości. Za przykład nietradycyjnej opowieści o historii macierzyństwa (fragmentaryczność, autoironia, demitologizacja) może posłużyć również przytoczony w tym samym numerze pisma fragment *Polki* (*Полка*) Manueli Gretkowskiej. W tym przypadku tłumaczenie Krasimiry Todorowej koresponduje z negatywną recenzją Kaliny Bahnewej książki Manueli Gretkowskiej i Piotra Pietuchy *Сцени от извънбрачния живот* (*Sceny z życia pozamałżeńskiego*). Nawiązując do wysokich wzorców literatury erotycznej (*Historia oka* G. Bataille’a, twórczość markiza de Sade’a) oraz do teoretycznych rozpraw nad filozofią erotyzmu (G. Bataille, R. Barthes), recenzja zatytułowana *Nie tłumaczone tej książki albo o bezpośrednio ujętym temacie fallicznym* stanowi refleksję nad niemożnością wpisania się książki Gretkowskiej i Pietuchy zarówno w ukształtowany przez wymienione teksty dyskurs erotyczny, jak i w kanon tekstów określanych mianem dzieł literackich.

Wspominając o eksperymentach artystycznych w utworach przedstawicielki współczesnej literatury polskiej, nie mogłabym nie zwrócić uwagi na Dorotę Masłowską, „obecną” w tym samym numerze czasopisma „Literaturen westnik”. Z fragmentem jej kontrowersyjnej oraz niezmiernie trudnej do tłumaczenia książki *Полско-руската война под бяло-червено знаме* (*Wojna polsko-ruska pod biało-czerwoną flagą*) zmagająca się z powodzeniem znana tłumaczka Iskra Li-

komanowa, autorka niedawno wydanej książki *Przekład słowiano-słowiański*, poświęconej teoretycznym problemom translacji. Z tłumaczeniami poetyckimi Likomanowej natomiast możemy zapoznać się w numerze 6. specjalistycznego wydania omawianego pisma, prezentującym również wiersze Wisławy Szymborskiej, poezji której nie może nie brać pod uwagę żadne czasopismo poświęcone aktualnej sytuacji literackiej w Polsce. W ten sposób „Literaturen westnik” poszerza poetycką wizję twórczości polskiej laureatki Nagrody Nobla, ukształtowaną przede wszystkim na podstawie wydanego w Bułgarii w 1998 r. tomu poetyckiego *Обмислям света*. Przetłumaczone wiersze stanowią wybór z tomu *Chwila* (2002): *Всъщност всеки стих (Właściwie każdy wiersz)*, *Старият професор (Stary profesor)*, *АБВ (ABC)*, *Първата любов (Pierwsza miłość)*, *Негатив (Negatyw)*, *Слушалка (Słuchawka)*, *Мълчанието на растенията (Milczenie roślin)*, *Ранен час (Wczesna godzina)*, *Локва (Kałuża)*, *В парка (W parku)*, *От спомените (Ze wspomnień)*.

W obu numerach pisma „Literaturen westnik” prezentujących polską literaturę kobiet obecna jest twórczość Nataszy Goerke. W pierwszym z nich, w numerze 6., odbiorca bułgarski może przeczytać opowiadanie *Катарзис (Katharsis)* z tomu *Сбогуване с плазмата (Pożegnanie plazmy)*, przełożone przez Ewelinę Terzijską, w którym dochodzą do głosu dramatyczne lęki oraz ciemne obsesje osobowości twórczej. Z kolei w numerze 35. czytelnik ma możliwość zapoznania się z opowiadaniem *Ла Мала Хора (La Mala Hora)*, tłum. Diana Surulejska, w którym autorka roztacza typowy dla swej narracji świat zmysłowych, ale do końca niedopowiedzianych oraz nieokreślonych relacji damsko-męskich. W numerze 6. pisma zaprezentowano także twórczość Miłki Malhzan. Tłumaczenie Werżynii Ananiewej fragmentu jej powieści *Кралицата на ревена (Królowa rabarbaru)* trafnie oddaje charakterystyczne dla tego utworu zespolenie tradycyjnej narracji (istnienia, w tym i kobiecego) z chęcią przebicia się przez ustanowione formy opowieści (życia) kobiety, która, poznając swą osobowość, coraz bardziej pragnie dokonania duchowej przemiany.

Ten numer czasopisma „Literaturen westnik”, podobnie jak następny, poświęcony polskiej literaturze kobiet, wyróżnia bardzo ciekawa szata graficzna. W numerze 35. pisma przesłanie płynące z tekstów koresponduje z ilustracjami oraz oryginalnymi zdjęciami postaci kobiecych wykreowanych przez takich twórców, jak: Henryk Ożóg (*Jedno z trzech II*, 1996; *Sofa II*, 1995), Leszek Rózga (*Małgośka*, 1973), Modigliani (*Jeanne Hebuterne in a hat*, 1919; *Jeanne Hebuterne*), Krystyna Piotrowska (*Autoportret z ręką*, 2003), Małgorzata Malwina Niespodziewana (*Faun*, 2002; *Donna*, 2000; *Czarny anioł*, 2001).

Ponadto w numerze 6. czasopisma „Literaturen westnik” zostały przedstawione sylwetki takich twórców, jak: Edward Hartwig (*A student, ca 1964*), Otto Mueller (*Two sisters, n.d*), Mark Gardulski (*Untitled*, 1994), Waclaw Nowak (*Fish-eye Nude*, 1966), Ernest Ludwig Kirchner, *Artiste (Marcella)*, 1910), Tomasz Tomaszewski (*Painter Jonasz Stern in his workshop*, 1983), Maciej Hnatiuk (*Karina*,

2003), Alexei von Jawlenskyo (*Portrait of the dancer Alexander Sacharoff*, 1909), Paula Modersohn-Becker (*Self-portrait with camelia sprig*, 1906—1907), Wojciech Prażmowski (*A visit to a Museum*, 1996).

Do tego metaliterackiego obrazu współczesnej polskiej duchowości nawiązuje również specjalistyczne wydanie czasopisma „Критика” („Krytyka”), numer 3.—4. z 2006 r., w całości poświęconego krytycznym syntezom dzisiejszej kultury polskiej, którego prezentacja (z udziałem profesora Uniwersytetu Śląskiego Krzysztofa Uniłowskiego) miała miejsce 5 czerwca 2006 r. w Instytucie Polskim w Sofii. W tym niezwykle profesjonalnie przygotowanym numerze można przeczytać między innymi artykuły: Jerzego Jarzębskiego *Анетим за промяна* (*Apetyt na przemianę*), Krzysztofa Uniłowskiego *Искахме пазар* (*Chcieliśmy rynku*) i „Прозата на средата” през 90-те години, или стереотипът на съвременната литература („Proza śródka” lat dziewięćdziesiątych, czyli stereotyp literatury nowocześnie), teksty krytyczne Dariusza Nowackiego *За (не)видимата ръка на пазара. Полската проза на 90-те години в нова ситуация* ((*Nie*)widzialna ręka rynku. Proza polska lat 90. w nowej sytuacji), Leszka Szarugi *Как съществува „политическият роман”?* (*Jak istnieje „powieść polityczna”?*). Numer prezentuje także badania krytyczne — Roberta Ostaszewskiego *Обезболяващи и пречистващи средства. За литературата такава, каквато е* (*Środki przeciwbólowe i przeczyszczające. O literaturze, jaka jest*), Anny Nasiłowskiej *Въпроси, свързани с поезията* (*Pytania o poezję*), Andrzeja Waśkiewicza *Поезията на XX век* (*Polska poezja XX wieku*), oraz Andrzeja Skrendy *Стереотипите в съвременната литературна критика* (*Stereotypy we współczesnej krytyce literackiej*). Wszystkie wymienione teksty zostały przetłumaczone przez Ekaterynę Sołncewą-Nakową.

Mówiąc o obecności literatury polskiej na łamach bułgarskich specjalistycznych wydań literackich, nie mogłabym nie wspomnieć o przygotowanym do druku w 2007 r. numerze 8. czasopisma „Славянский диалози”. To wydawany przez Wydawnictwo Uniwersytetu w Płowdiwie jedyny w kraju periodyk slawistyczny, którego istnienie zawdzięczamy przede wszystkim niestrudzonemu wysiłkowi profesor Żeorzety Czołakowej, znanej bułgarskiej bohemistki (autorki książek o Karel Hinku Máchu, o surrealizmie czeskim), wybitnej tłumaczce, wykładowcy i kierownikowi Katedry Sławistyki na Uniwersytecie w Płowdiwie.

Założone w 2005 r. czasopismo „Славянский диалози” o bardzo szeroko zakrojonym slawistycznym profilu, obejmującym literaturę zarówno Górnych Łużyczan, jak i rosyjską, prowadzi bardzo ciekawe działy, wśród których na szczególną uwagę zasługuje rubryka *Зрѳдла*, przypominająca — na podstawie nietłumaczonych dotychczas na język bułgarski tekstów — działalność naukową i artystyczną znanych postaci świata słowiańskiego. Do ważnych rubryk tego czasopisma należą również: *Niepożółkle strony* — wskrzeszając pamięć o zapomnianych przez czytelników doniosłych wydarzeniach artystycznych; *Rekursy translatorskie* — urzeczywistniając dialog między różnymi translatorskimi wa-

riantami jednego tekstu oraz unaoczniając relacje między oryginałem a jego przekładami na różne języki słowiańskie. Wpisane w koncepcję periodyku rozumienie dialogu jako podstawowego „algorytmu” istnienia kultury przybliża dział *Nowe przekłady*. Zapoznaje on czytelników z publikowanymi po raz pierwszy tłumaczeniami kluczowych autorów słowiańskich, podobnie jak i rubryka *Leksykon*, w której poeta bułgarski Iwan Wylew i zarazem znany tłumacz literatury polskiej (poezja Kochanowskiego, liryka miłosna A. Mickiewicza) przedstawia sylwetki charakterystycznych dla kultury polskiej twórców przez pryzmat własnych przemyśleń na temat tego, co jest znaczące w ich spuściźnie artystycznej. Interesujące są także refleksje Wylewa nad jego „prywatnym odkrywaniem” inspirujących go fenomenów literackich. I tak oto w numerze 1. pisma z 2005 r. możemy przeczytać rozważania I. Wylewa na temat zarówno jego osobistej drogi do poznania prozy Jerzego Andrzejewskiego, jak i jego opinię o słynnej ekranizacji *Popiołu i diamentu* w reżyserii Andrzeja Wajdy. Wyznania bułgarskiego tłumacza umożliwiają również przybliżenie bułgarskim odbiorcom jego indywidualnych literackich spotkań z poezją Adama Asnyka i Haliny Auderskiej.

Fakty z polskiego życia kulturalnego oraz ich krytyczne omówienie znajdują swe odbicie także w numerach poprzedzających ten, poświęcony wyłącznie literaturze polskiej. W numerze 1. z 2005 r. można na przykład przeczytać artykuł Gali Konach o *Dziennikach* Gombrowicza, natomiast o tradycyjnej obecności literatury polskiej na stronach tego pisma świadczy polskie tłumaczenie (dokonane przez Jerzego Ficowskiego) poematu *Wrzesień* (*Септември*) bułgarskiego ekspresjonisty Geo Milewa (1895—1925), zamieszczone w rubryce *Translatorskie rekursy*.

Ambitny cel, jaki przyświeca Komitetowi Redakcyjnemu czasopisma (Żerzeta Czołakowa — redaktor naczelny, Juliana Czakyrowa-Burlakowa — zastępca redaktora naczelnego, Tanja Lambrewa — sekretarz, Nikołaj Nejczew, Władimir Janew, Diana Iwanowa, Krasimira Czakyrowa, Żiwko Iwanow), by co roku ukazywał się jeden numer tematyczny, doprowadził do wydania w 2005 r. numeru 2. zatytułowanego *Awangarda*. Na zainteresowanie jego autorów literaturą polską wskazuje prezentacja utworów: Brunona Jasieńskiego — wiersz *Обувка в ревер* (*But w butonierce*) w przekładzie Iwana Wylewa oraz *Към полския народ Манифест по въпроса за незабавната футуризация на живота* (*Do narodu polskiego Manifest w sprawie natychmiastowej futuryzacji życia*) tłumaczony przez Monikę Dinewą, Władysława Sebyły — wiersz *Обявление* (*Ogłoszenie*) przełożony przez Iwana Wylewa manifest Anatola Sterna. Aleksandra Wata oraz Tytusa Czyżewskiego — *Примитивистите към народите по света и към Полша* (*Prymitywiści do narodów świata i do Polski*), oraz wiersz Tytusa Czyżewskiego, *Очите на тигъра* (*Oczy tygrysa*), w tłumaczeniu Moniki Dynowej. Stronom poświęconym polskiej awangardzie towarzyszą reprodukcje Witkacego, które poszerzają wizję dokonań artystycznych dwudziestolecia międzywojennego oraz przypominają niezwykle oryginalną postać tego twórcy, znanego bułgarskiemu czytelnikowi dzięki wydanemu w 1983 r. tomowi z przekładami (autorstwa

Kaliny Bahnewej i Dimitriny Lau-Bukowskiej) jego dramatów oraz fragmentu *Wstępu do Czystej formy w teatrze*.

A jaki obraz współczesnej polskiej kultury wyłania się z zapowiedzianego na 2007 r. numeru 8. czasopisma „Sławiański diałoz”? W anonsie wydania wymieniane są przede wszystkim nazwiska twórców niezwykle ważnych dzisiaj dla polskiej sfery duchowości: Jerzego Giedroycia i Krzysztofa Kieślowskiego (przedstawionych w tekstach krytycznych Aleksandry Michalskiej, lektorki języka polskiego na Uniwersytecie w Płowdiwie), nieodżałowanego Stanisława Lema (wywiad z którym przeprowadził prof. Ognian Saparew, wybitny literaturoznawca, tłumacz polskiego pisarza oraz znawca literatury *science fiction*), Tamary Łempickiej (jej sylwetkę nakreśliła w artykule *La Belle Française* Sylwia Donczewa), laureatów nagrody Nike (zaprezentowanych przez Minę Stojczewą), twórców współczesnego polskiego teatru Jerzego Grzegorzewskiego i Krystiana Lupy oraz ich uczniów: K. Warlikowskiego, G. Jarzyny, A. Glińskiej, J. Klaty oraz P. Szkotaka (twórczość których przybliżyła nam artykuł *Поглед към най-новия полски театър* (*Spojrzenie na najnowsze zjawiska we współczesnym teatrze polskim*) młodej polonistki Swetłany Bozukowej, omawiający kwestie związane z estetyką polskich teatrów alternatywnych).

Rubryka *Rekursy translatorskie* tym razem została poświęcona słowiańskim przekładom bułgarskiego poety Atanasa Dałczewa (1904—1978), wybitnego intelektualisty, autora liryki filozoficznej oraz tłumacza literatury powszechnej. Oprócz polskich interpretacji wierszy: *Метафизически сонет* (*Sonet metafizyczny*), *Сняг* (*Śnieg*), *Среца на гарата* (*Spotkanie na stacji*), *Дъждобранът* (*Parasol*), *Човек бе сътворен от кал* (*Człowiek stworzony był z błota*), *Младост* (*Młodość*), *Мълчание* (*Milczenie*) autorstwa poetki Anny Kamieńskiej, zamieszczono tu także poetyckie przekłady Dałczewa na język serbski i rosyjski, którym towarzyszą ciekawe fragmenty korespondencji (omówione i przetłumaczone przez Bogdana Gliszewa) między poetą a jego rosyjską tłumaczką Marią Petrowych.

Z kolei w rubryce *Nowe przekłady* zaprezentowane zostały nieznane bułgarskiemu odbiorcy wiersze: Kazimierzy Hłakowiczówny (pierwsze przekłady bułgarskie tej poetki ukazały się w wydanej w 1921 r. antologii *Полски поети*); Aleksandra Watta — *Само вечерта* (*Tylko wieczór*), *Крадат гората* (*Kradną las*), *По ливадите залезът мина* (*Przeszedł po łąkach zachód*), *Нищо не ми е мило* (*Nic nie jest miłe*), *Пејзаж* (*Pejzaż*) — tłum. Iwan Wylew; Andrzeja Bursy — *Внимание драма* (*Uwaga dramat*), *Ритници* (*Kopniaki*), *Просташки силогизъм* (*Sylogizm prostacki*) — tłum. Swetłana Bozukowa, Sonja Dringowa; Rafała Wojaczka — *Сезон* (*Sezon*), *Умея да бъда тишина* (*Umiem być ciszą*) — tłum. Swetłana Bozukowa; *Песента на стария полумесец* (*Piosenka starego księżycy*) — tłum. Maria Kowalska-Iwanowa; Marcina Świetlickiego — *Песента на събуждения* (*Piosenka obudzonego*), *Студена цигара* (*Zimny papieros*), *През декември, вечерта* (*W grudniu, wieczorem*), *Педагогика* (*Pedagogika*), *Хора* (*Ludzie*), *Свят* (*Świat*), *М* — *Черният понеделник* (*M — Czarny poniedziałek*).

lek) — tłum. Sonja Dringowa, Daniela Sztterewa, Sofia Dałczewa oraz Swetłana Bozukowa; Leszka Engelkinga — *Умрели зад граница (Zmarli za granicą), Отидох на гарата (Przyszedłem na dworzec), Сенсация (Sensacja), Улица (Ulica), Град. Три стилистични упражнения на тема огън (Miasto. Trzy ćwiczenia stylistyczne na temat ognia), Три стилистични упражнения на тема есен (Trzy stylistyczne ćwiczenia na temat jesieni), Три стилистични упражнения на тема фотография (Trzy stylistyczne ćwiczenia na temat fotografii), Жените на поетите (Żony poetów)* — tłum. Jordanka Trifonowa; Jolanty Stefko — *Градина (Ogród), Докосвания (Dotknięcia), Крушения (Rozbicia), Умиране (Zdechnięcia)* — tłum. Katia Bełczewa, oraz ks. Jana Twardowskiego — *Нека побързаме (Śpieszmy się kochać), Справедливост (Sprawiedliwość), Когато казваи (Kiedy mówisz)* — tłum. Borys Dankow; wcześniej, w 2006 r., teksty ks. Twardowskiego ukazały się w *Антология на новата полска поезия (Antologia nowej poezji polskiej)*. W numerze tym znalazły swe miejsce także przekłady form prozatorskich: *One way ticket* (tłum. Daniela Sztterewa) — ze znanej i artystycznie wykreowanej autobiografii Janusza Głowackiego *Z głowy (Om gławata)*, fragment głośnej książki Andrzeja Stasiuka *Jadąc do Babadag (Пътуйайки към Бабадаг* — tłum. Swetan Popadin).

Wyłaniający się ze stron numeru obraz współczesnej kultury polskiej uzupełniają dwa teksty krytyczne: przetłumaczony przez dr Danutę Najdenową, wykładowcę literatury polskiej w Katedrze Filologii Słowiańskiej na Uniwersytecie w Pławdiwie, artykuł prof. Przemysława Czaplńskiego i Piotra Janowskiego *Нашата по-голяма родина (Nasza większa ojczyzna)* oraz prof. Jolanty Brach-Czajny *Вишната и разбирането (Wiśnia i rozumienie)*, w przekładzie Marii Georgiewej, wykładowcy języka polskiego we wspomnianej Katedrze. Natomiast wpisana w koncepcję numeru konwencję dialogu podkreśla intrygujący wywiad *Dlaczego Iwaszkiewicz nie otrzymał Nagrody Nobla* (tłum. Katia Bełczewa), który Jan Koch przeprowadził z wnuczką polskiego pisarza Anną Włodek.

W zapowiedzianym numerze polskim Iwan Wylew kontynuuje swą opowieść o osobistych kontaktach z literaturą polską, które tym razem dotyczą indywidualności twórczych Liliany Bardijewskiej, Lesława Bartelskiego, Krzysztofa Baczyńskiego, Tadeusza Borowskiego, natomiast Dimitrina Kostadinowa-Hamze, jedna z bułgarskich tłumaczek Olgi Tokarczuk, przedstawia krytyczne opracowanie pt. *Магическият триптих Време — Пространство — Любов в полифоничното творчество на Олга Токарчук (Magiczny tryptyk Czas — Przestrzeń — Miłość w polifonicznej twórczości Olgi Tokarczuk)*. Rozprawą o polskiej arystokracji w wiekach od X do XV debiutuje polonistka Katia Bełczewa, a rubryka *Recenzje*, oprócz opinii prof. Diany Iwanowej o książce Mieczysława Małeckiego *Dialekty polskie i słowiańskie*, zawiera przetłumaczone recenzje Agnieszki Szafrąńskiej z wydanych w Polsce przez G. Minczewa bułgarskich bajek i legend ludowych (*Złota moneta za słowo*) oraz (we współpracy z Małgorzatą Skowronek) *Апокрифи i legend starotestamentowych Słowian Południowych*.

Ze wzgldu na przewodni temat niniejszego tekstu, omawiajdc numer 8. czasopisma „Sławianski dialozi”, nie uwzględniamy bardzo szeroko podjętej w kolejnych jego numerach problematyki polskiego językoznawstwa, a także nie rejestrujemy tradycyjnie prezentowanych w czasopiśmie dokonań zagranicznej sławistyki. W omawianym przez nas numerze autorką podobnej prezentacji jest prof. Diana Iwanowa, która w swych tekstach akcentuje naukowe osiągnięcia i rozwojowe tendencje sławistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz na Uniwersytecie Śląskim. Takie wszechstronne zaprezentowanie polskiej kultury, zwrócone nie tylko w stronę dokonań artystycznych, ale także osiągnięć myśli filologicznej i dalej — szeroko rozumianej humanistyki — udowadnia, że jak w przypadku omówionych wcześniej numerów pism, tak i tu istota polskiej kultury tradycyjnie rozumiana jest przez bułgarską świadomość intelektualną (i nie tylko) jako fenomen, który wymaga wielowymiarowego duchowego kontaktu oraz pluralistycznego recepcyjnego podejścia. Wydania specjalistycznych numerów bułgarskiej periodyki literackiej poświęcone literaturze polskiej stanowią ewidentny dowód na to, że ich obszar jest jedną z najbardziej sprawdzonych i wiernych dróg do poznania tej innej słowiańskiej rzeczywistości kulturowej.

Калина Бахнева

Българските преводи на полска литература в литературната периодика 1990—2007

Резюме

Текстът разглежда рецепцията на полската преводна литература през последното двадесетилетие в българските специализирани издания за литература и изкуство. Обобщени са тематичният брой на „Литературен вестник”, озаглавен *Полската литература на 90-те* (бр. 11, 22.—28.03.2000 г.) и посветен на промените в полския художествен живот в края на миналия век, бр. 18 (8.—14.05.2002 г.) на същото издание, озаглавен *Полската Nike*, представящ носителите на най-голямата полска литературна награда в периода 1997—2002 г., както и двата броя (бр. 35, 2.—8.11.2005 г. и бр. 6, 15.—21.02.2006 г.) на „Литературен вестник”: *Литература на токчета или по-добрата литература* и *Литература пред огледалото или по-добрата литература*, съсредоточени върху творчеството на представителките на полския феминизъм. Статията осмисля също така полския брой (бр. 3, 2002 г.) на сп. „Панорама”, който изгражда преводна картина на полската литература след 1989 г., бр. 3—4 от 2006 г. на сп. „Критика”, оглеждащо най-интересните изяви на литературнокритическата мисъл в Полша през същия период, както бр. 8 от 2007 г. на сп. „Славянски диалози”, който репрезентира основни тенденции в съвременната полска култура.

Kalina Bahneva

Bulgarian Translations of Polish Literature
in the Periodical Literature, 1990—2007

Summary

This text examines the reception of Polish literature into professional Bulgarian publications for literature and art. It submits to a discussion the following sources: The special issue of „Literaturen westnik” („Literary Weekly”) entitled *Polish Literature of the Nineties*, no.11 (22.—28.03.2000), devoted entirely to the changes occurred in Polish literature and artistic life at the end of the past century; and no. 18 (8.—14.05.2002) of the same journal presents under the title *Polish Nike*, presents the most prestigious Polish literary award and its laureates during the years 1997—2002. Mentioned above journal „Literaturen westnik” („Literary Weekly”) had two more special issues: *Literature on Heel- or Better Literature*, no. 35 (2.—8.11), and *Literature before the Mirror or Better Literature*, no. 6 (15.—21.02), published in 2006, both focused on Polish women’s feminist writers. The article takes also into account the issue of „Panorama”, no. 3 (2002), which gives an overview of Polish literature translated into Bulgarian after 1989. Included into this discussion is the periodical „Kritika”, no. 3—4 (2006); it gives a survey of the most interesting statements of Polish literary critical thought in the same period, that is, after 1989. Similarly, the „Slavianski dialozi” („Slavic Dialogues”), no. 8 (2007), that presents some most important ways of development in contemporary Polish culture.